

ВІДГУК РЕЦЕНЗЕНТА
на дисертаційну роботу Шаповалової Аліни Олександрівни
на тему «Розвиток інноваційної діяльності малих та середніх
підприємств», яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами і темами

В умовах сучасних викликів малі та середні підприємства повинні бути готовими до змін та швидко адаптуватися до нових технологій і ринкових умов. Процеси, події та явища, що відбуваються, зумовлюють постійні трансформації, тому саме від швидкості реагування на них залежить конкурентоспроможність малих та середніх підприємств та їх здатність виживати і розвиватися. Саме нові рішення, інноваційні ідеї сприяють підвищенню конкурентоспроможності, ефективності, продуктивності малих та середніх підприємств, надають нових можливостей для покращення, удосконалення пропонованих ними товарів та послуг, оптимізації власних бізнес-моделей і бізнес-процесів. Саме інноваційні технології, маркетингові інновації, нові продукти та послуги сприяють відкриттю нових ринків та дозволяють залучати клієнтів, утримувати та збільшувати обсяги продаж. У зв'язку з означеним зростає актуальність розробки нових підходів до розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств з урахуванням викликів сьогодення.

З урахуванням особливостей малих та середніх підприємств, умов функціонування та їх змін здобувачем визначено мету та завдання дослідження, серед яких: розвиток теоретичних засад розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств з урахуванням особливостей сучасного періоду, удосконалення аналітичного інструментарію та використання його у процесі аналізу умов розвитку та стану інноваційної діяльності малих та середніх підприємств в Україні, розробка практичних рекомендацій та прикладного інструментарію покращення умов та сприяння розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств.

Дисертаційна робота Шаповалової А. О. виконана відповідно до пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного

економічного університету імені Семена Кузнеця. Одержані результати знайшли відображення у наступних темах: «Формування можливостей інноваційного розвитку в умовах Євроінтеграції» (ДР№ 0118 U 007619); «Інноваційна складова розвитку зовнішньої торгівлі» (ДР № 0120 U 102464); «Стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні» (ДР № 0120 U 101109).

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення з дисертаційною роботою здобувача дозволило установити, що наукові положення, висновки і рекомендації, які одержані за результатами дослідження, свідчать про вирішення поставлених завдань і досягнення мети відносно теоретико-методичного обґрунтування та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств.

Об'єкт, предмет, мета дослідження коректно визначені та взаємопов'язані, розділи характеризуються логічною послідовністю, повнотою викладення результатів теоретичних та емпіричних досліджень, відповідністю темі, що свідчить про цілісність та завершеність дисертаційної роботи. Сформульовані теоретико-методологічні положення базуються на теоретичних знаннях, абсолютному розумінні сутності, актуальності та специфіки досліджуваної проблематики.

Методологічно коректно та доцільно обрано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження для вирішення поставлених теоретичних та практичних завдань: діалектичної та формальної логіки, системного підходу, контент-аналізу літературних джерел, методи порівняння, індексний, економіко-статистичного, кореляційного та кластерного аналізу, стратегічного аналізу, формалізації та бального оцінювання, когнітивне моделювання, метод імпульсних процесів, множинних лінійних економетричних моделей, лінійної багатofакторної регресії, методи рангових значень та сценаріїв.

Нові наукові положення та здобутки дисертаційної роботи

Ознайомлення з дисертацією дало підстави для позитивної оцінки основних наукових положень, які характеризуються новизною та

відображають особистий внесок здобувача. Наукові положення дисертації сформульовані достатньо коректно, за кожним з них визначено науковий результат, що в сукупності характеризує внесок автора у розвиток теорії та практики розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств. Заслужують на увагу наукові результати, що формують авторське бачення теоретико-концептуального базису розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, зокрема такі:

- авторське визначення категоріально-понятійної сутності розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, яке базується на п'ятифакторній моделі гнучкості малого та середнього бізнесу як визначальної поведінкової характеристики, важливої для нарощування інноваційного потенціалу підприємств в умовах динамічності змін;

- концептуальні засади розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, які ґрунтуються на інтеграції інституціональної та неокласичної теорії, що дозволяє побудувати систему сприяння розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств відповідно до драйверів та тригерів, які зумовлюють зміни та визначають нові виклики.

До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження, які одержані особисто здобувачем і містять наукову новизну, можна віднести такі:

- науково-практичний підхід до виявлення драйверів та тригерів розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, названий як ВОВ-аналіз, який логічно пов'язує передумови (background), можливості (opportunity) та умови прориву (breakthrough) зі станом та змінами чинників зовнішнього середовища, що дозволяє виявити серед них стимули та імпульси для інновацій та прискорення інноваційного розвитку;

- методичний інструментарій аналізу умов розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, з використанням якого проведено комплексний аналіз, за результатами якого виявлено розриви, проблеми та можливості розвитку інноваційної діяльності таких підприємств та запропоновано практичні рекомендації;

- систему активізації розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, яка побудована на результатах стратегічного аналізу та когнітивного моделювання, на основі якої узгоджено можливості з викликами, визначено засоби й важелі взаємовпливів інфраструктурних, фінансових складових, а також розроблено, обґрунтовано та обрано оптимальний сценарій

для формування умов сприяння інноваційному розвитку малих та середніх підприємств.

Теоретичне та практичне значення одержаних автором наукових результатів, повнота їх висвітлення у наукових публікаціях

Теоретична цінність роботи полягає в розробці теоретико-методологічних засад щодо розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств. Здобувачеві вдалося на основі аналізу етапів еволюції теорій інновацій обґрунтувати сучасну теоретичну базу економічного розвитку на засадах інноваційного розвитку, уточнити категоріально-понятійний апарат, запропонувати авторське бачення концептуальних засад розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств.

Основні науково-теоретичні положення та висновки достатньо повно відображені у 6 статтях, 2 з яких опубліковані у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз Web of Science та Scopus, пройшли апробацію на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних, науково-методичних конференціях, що відображено в 6 тезах доповідей автора.

Практичне значення одержаних результатів підтверджено позитивними довідками щодо їх впровадження у практичну діяльність українських підприємств: ТОВ «ХАРПРОД» (№200/5 від 11.06.2020) - впроваджено аналітичний інструментарій встановлення впливу інновацій на ефективність підприємства, та ПП «БС-СЕРВІС» (№1/09-15 від 15.09.2021) - апробовано модель гнучкості інноваційної поведінки та окреслено умови розвитку інноваційної діяльності підприємства з метою виявлення драйверів, що мотивують, та тригерів, що прискорюють дані процеси.

Дискусійні положення та зауваження

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Шаповалової А. О., слід відзначити деякі недоліки та дискусійні положення, серед яких такі:

1) у пункті новизни – удосконалено методичний інструментарій аналізу умов розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, який на відміну від існуючих, поєднує різні рівні економічної системи (глобальний, макро-, мікро-) та включає кількісну складову у вигляді глобальних даних світових організацій (індекси глобальної конкурентоспроможності, індекс

інноваційності). Проте доцільним, з нашої точки зору, було б також додати індекс глобальної конкурентоспроможності до схеми, яка систематизує усі застосовані методи аналізу стану, тенденцій та умов розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств до міжнародних індексів інноваційності та економічної свободи (рис. 2.2., с. 83);

2) у роботі автором запропоновано рекомендації щодо податкової підтримки інноваційних малих та середніх підприємств і фінансових інструментів забезпечення розвитку інноваційної діяльності, що належать до методів державного стимулювання інноваційного розвитку, проте, з наукової точки зору, було б доцільним розробити пропозиції щодо внутрішніх змін на малих та середніх підприємствах, спрямованих на підвищення їх гнучкості та здатності до інновацій;

3) автором розроблено, обґрунтовано та обрано оптимальний сценарій для формування умов сприяння інноваційному розвитку малих та середніх підприємств, проте, доцільно було б надати рекомендації щодо партнерства малих та середніх підприємств з іншими підприємствами та установами. Зокрема, важлива взаємодія і комунікації малих та середніх підприємств з науково-дослідними установами, закладами вищої освіти, дослідницькими центрами, що дозволило б підвищити їх доступність до новітніх технологій та ідей, які б дозволили їм активізувати інноваційну діяльність та прискорити інноваційний розвиток;

4) у роботі автором запропоновано науково-практичний підхід до виявлення драйверів та тригерів розвитку інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, названий як BOB-аналіз, який логічно пов'язує передумови (background), можливості (opportunity) та умови прориву (breakthrough) зі станом та змінами чинників зовнішнього середовища, що дозволяє виявити серед них стимули та імпульси для інновацій та прискорення інноваційного розвитку, але, з наукової точки зору, бажано було б також запропонувати практичні рекомендації щодо зміцнення кадрового потенціалу малих та середніх підприємств, а також розробки системи мотивації персоналу до інноваційної діяльності з метою забезпечення можливостей активізації інноваційного їх розвитку.

Висловлені побажання та зауваження до дисертаційної роботи не зменшують вагомості результатів дослідження та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Шаповалової Аліни Олександрівни на тему «Розвиток інноваційної діяльності малих та середніх підприємств» є повністю завершеним та самостійно виконаним науковим дослідженням, що за змістовністю теоретичних положень, науковою новизною, рівнем вирішення поставлених завдань, аргументацією, розробленими практичними рекомендаціями характеризується достатнім науковим, теоретичним та практичним рівнем.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами)», «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її автор – Шаповалова Аліна Олександрівна - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

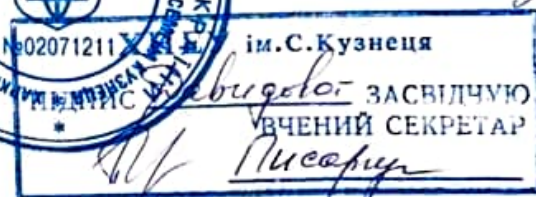
Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри
готельного і ресторанного бізнесу

Харківського національного
економічного університету
ім. С.С. Кузнеця

Давидова Оксана Юріївна

17 березня 2023 р.